

כתובות נט

משה שווערד

1. חדושי הרשב"א על מסכת כתובות דף נח/ב

ונראה לי דטעמא דמילתא לפי שלא רצה להעמיד משנתינו לצדדין כל שהוא יכול להעמידה כולה בחד גוונא ובחד טעמא, או ברוצה לזונה והיא אינה רוצה לקבל או בשאינו רוצה לזונה, ואוקימנא סיפא במעלה לה מזונות כלומר והיא מקבלת אבל איז מעלה לה כסף לצרכה, ואיפשר לפרש כולה רישא וסיפא במעלה והיא אינה רוצה לקבל, וזה נראה עיקר

2. חדושי הרשב"א על מסכת כתובות דף נח/ב

... אלא קשיא לי עוד דודאי משמע דעיקר הדין הזה היה ידוע אצלם וקבלה בידם דרב ושמואל סברי תקינו מזונות תחת מעשה ידיה ורב אדא סבר תקנו מזונות תחת מותר, ולישנא דגמרא דאמר רב ושמואל סברי תקנו מזונות תחת מעשה ידיה לאו דוקא ולא דק, דלרב ושמואל מזוני עיקר והו"ל למימר רב ושמואל סברי תקנו מעשה ידיה תחת מזונות אלא דלא דק משום דלשנא דברייתא נקט, ואע"ג דמפכינן לה כך היתה שגורה בפיהם. א"נ משום דלרב אדא דוקא ועיקר מחלוקת אינו תלוי כאן בכך לא דק:

3. ריטב"א על כתובות דף נט/א

מר סבר מידי דקייץ ממידי דקייץ. ואיכא דקשיא ליה דהא מזונות מיקץ קייצי כדתנן (לקמן ס"ד ב') במשרה את אשתו על ידי שלישי, ואי משום דמכובד הכל לפי כבודו גבי מעה כסף נמי הכל לפי כבודו, [1] ותירצו דמזונות יקירי וזילי, [2] ותו דבאוכלת על שלחנו מזונות לא קייצי ואילו מעה כסף מיקץ קייצי שאף באוכלת על שלחנו אינו נותן לה אלא מעה כסף כשאר נשים:

4. שערים מצויינים בהלכה

זה קייץ ממש. וכתב בשו"ע (חור"מ סי' ס"ב) המחייב עצמו בדבר שאינו קצוב, כגון שנתחייב לזון את חברו או לכסותו חמש שנים אע"פ שקנו מידו לא נשתעבד. והש"ך מביא פרש"י במס' גיטין (נא.) דמזונות וכסות ה' שנים הוי דבר שיש לו קצבה כיון שיש קצבה לשנים, והרמב"ן בתשובה מביא מבעה"ת שחולק עליו מדאמר"י כאן דמזונות לא קיצי, והש"ך פי' דלא קשה, דכאן תקנו מזונות תחת מותר ולא תחת מעשה ידיה, אלא מעה כסף תחת מעשה ידיה דמעשה ידיה קיצי דהיינו משקל ה' סלעים, ומעה כסף קיץ, אבל מ"מ כיון שהשנים קצובות מיקרי דבר שיש לו קצבה לענין חיוב. ועוד תירץ שם באופן אחר, עי"ש.

5. רש"י על כתובות דף נט/א

מי אמר שמואל הכי - והאמר שמואל לעיל במותר לאחר מיתה פליגי ועלה א"ר יוחנן הסנדלר חולין ואע"פ דהשתא דידיה הוא אלמא טעמא דר' יוחנן משום דבר שלא בא לעולם הוא שעדיין לא מתה ואין לו רשות במותר הואיל ואינו מעלה לה מעה כסף ובהא אמר שמואל הלכה:

6. תוספות מסכת כתובות דף נט עמוד א ד"ה אינו צריך

אינו צריך להפר - במעלה לה מזונות ומעה כסף איירי ולכך אינו צריך להפר שהמותר הכל שלו ואם משום העדפה שעל ידי הדחק גם היא שלו ואין לפרש טעם דאין צריך להפר משום דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם דאם כן בחנם נקט מה שאני עושה לפיך דליתני מקדיש ידי עצמו.

7. תוספות מסכת כתובות דף נט עמוד א ד"ה רבי עקיבא

רבי עקיבא אומר יפר - דקסבר דהעדפה שעל ידי הדחק הוי לאשה כדאמרינן בריש מציאת האשה (לקמן סו. ושם) וא"ת והיאך יכול להפר והא אין זה מדברים שבינו לבינה [1] וי"ל דחשיב בינו לבינה לפי שאינו יכול לזוהר וליקח ממש בצמצום את הראוי לו ולהניח שאינו ראוי לו [2] א"נ גם חלקה משועבד לו שילקח בהם קרקע והוא יאכל פירות וא"ת אם כן איך יכולה להדירו כיון דמשועבדת ליה דאלמנה רבנן לשעבודה דבעל כדאמר בסמוך וי"ל דדוקא בעיקר מעשה ידיה הוא דאלמנה שהם לבעל לגמרי אבל הכא דלאו ידיה נינהו אלא לפירות בעלמא לא אלמנה.

8. חדושי הרשב"א על מסכת כתובות דף נט/א

ר' יוחנן בן נורי אומר יפר שמא יגרשנה. וא"ת והלא אין הבעל מיפר אלא דברים שיש בהם עינוי נפש ודברים שבינו לבינה וכאן אין בו עינוי נפש לה, ודברים שבינו לבינה אין כאן דהא בעודנה תחתיו אינה אסורה לו, דאילו באוסרת מעכשיו הוי ליה דברים שבינו לבינה ואעפ"י שאין בהם עינוי נפש מפר, כדאמרינן בנדירים (עט, ב) פירות חנוני עלי יפר. איכא למימר דכל נדר שתדור בעודנה תחתיו שיוכל להגיע לו לידי חסרון הנאה אפילו לכשתצא מתחתיו יפר, שהרי מחסרתו הנאת אשה אחת, ואעפ"י שאינו מתחסר עכשיו עד שתתגרש, כיון שהנדר כשהיא תחתיו בין איש לאשתו קרינא ביה, כך תירץ הראב"ד ז"ל.

9. ריטב"א על כתובות דף נט/א

ומיהו איכא למידק כיצד הבעל מפר עכשו דהא כיון דלא חייל השתא בעודה תחתיו הרי אין כאן לא נדרי עינוי נפש ולא דברים שבינו לבינה, ויש מפרשים דהכא יפר על ידי חכם קאמר ואשכחן דקרו לה להיתירא דחכם הפרה בשתוף הלשון כדאמרינן (גיטין ל"ו א') על דעת רבים יש לו הפרה, ולא נהירא, והראב"ד ז"ל תירץ דכיון דבנדר זה איפשר לבא לידי חסרון שיגרשנה ויהא מחוסר שלא תוכל אשה זו לשמשו, דברים שבינו לבינה הוה, ולפירוש זה יש לנו לומר דבדין הוא דמסתייה דלימא שמא יגרשנה ותהא אסורה לו ולא היה צריך לומר ותהא אסורה לחזור לו אלא דלאומי מילתא נקטה דאפילו לאישות שיהא ביניהם אפשר שיבא בנדר זה איסור וחסרון לו כן נראה לי, אבל אין זה מחוור:

10. רש"י מסכת כתובות דף נט עמוד א ד"ה כי אמר

כי אמר שמואל הלכה כר' יוחנן בן נורי להעדפה - קאמר כלומר הלכה דיפר ולא מטעמיה דאילו לר' יוחנן עיקר מעשה ידיה צריך הפרה ולשמואל משום העדפה שמא תעדיף על הראוי הוא דאמר יפר והשתא נמי הוה מצי לאקשווי סוף סוף לא בא לעולם דהא לא נעשה אלא אקשי ליה קושיא אחריתא.

11. תוספות מסכת כתובות דף נט עמוד א ד"ה כי אמר

כי אמר שמואל הלכה כרבי יוחנן בן נורי להעדפה - פירוש הקונטרס מגומגם כמו שפירש בעצמו ונראה לר"ת דהכי פירושו להעדפה דסבר לה שמואל כרבי יוחנן בן נורי בהא דהעדפה לבעל ובתר הכי גריס ונימא הלכה כתנא קמא אי נמי אין הלכה כרבי עקיבא וכן פירש ר"ח.

12. ריטב"א על כתובות דף נט/א

באומרת יקדשו ידי לעושיהן וידיים איתנהו בעולם. פירוש והוי כמקדיש דקל לפירותיו דחייל עליה הקדש הכא נמי חייל עליה איסור קונם, ואע"פ שאין המלאכה יוצאת מגוף הידים כשם שהפירות באים מגופו של דקל, קים להו לרבנן דכיון שהידיים טורחות בכך לתקנו הרי הוא לדין זה כדקל לפירות, ולא כמקדיש מצודה לפירותיה דלא חשיב כלום דמצודה לא עבדא אלא מעשה עץ בעלמא, והכי גמיר לה:

13. שערים מצויינים בהלכה

באומרת יקדשו ידי לעושיהם, ידיים איתנהו בעולם. פרש"י שהמלאכה כמי שבאת לעולם. נראה דאפשר לפרש כוונתו משום דכידה לעשות מלאכה בכל שעה, ואין דבר שמעכב אותה, ובוזה אפשר לפרש גם דברי התוס' לעיל (נח: ד"ה לאחר) שכתבו משום דהגוף הוא בעולם חשיב גם הגירות כמו שהוא בעולם, כלומר שבידו להתגייר. והריטב"א מפרש דהוי כמו מקדש דקל לפירותיו דחייל עליה הקדש, אע"פ שאינו דומה כ"כ שאין המלאכה יוצאת מגוף הידים, כמו שהפירות באים מגופו של הדקל, מ"מ כיון דהיידים טורחות לתקן הרי לדין זה כמו דקל לפירותיו.

14. תוספות מסכת כתובות דף נט עמוד א ד"ה הכא אין

הכא אין בידה לגרש עצמה - תימה דהא בידה לומר איני ניזונת ואיני עושה ויש לומר דרוצה ליישב גם אליבא דריש לקיש.

15. תוספות רא"ש על כתובות דף נט/א

הכא אין בידה לגרש את עצמה. תימה הכא נמי בידה להקדישם אם תאמר איני ניזונת ואיני עושה (פי' דהווי שלה), י"ל משום דלא שכיח הוא, תדע דלעיל אמאי איצטריך למימר ר' יוחנן בן נורי שמא יגרשנה וגם לת"ק אמאי אין צריך להפר הוה ליה למיחש שמא תאמר איני ניזונת ואיני עושה לרב ולריש לקיש נמי שמא יאמר צאי מעשה ידיך במזונותיך אלא ודאי משום דלא שכיח

16. מצפה איתן מסכת כתובות דף נט עמוד ב

גמ' התם בידו לפדותה. והק' במהר"ם שי"ף הא רבנן דפליגי עליה דר"מ דמיייתי לעיל גבי האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר וס"ל דאינה מקודשת משום דהוה דבר שלא בא לעולם וש"מ דס"ל דאע"פ שהוא בידו לא מהני דהא בידו להתגייר ומאי שנא הכא גבי שדה זו שמשכנתי לך דאמר דקדשה משום דבידו לפדותה. ואני תמה על מעלת המחבר הלז שנעלם ממנו סוגיא ערוכה דפ"ג דקדושין (דף ס"ב) דמסיק שם דגר נמי לאו בידו הוא דאמר ר"ח בר אבא אר"י גר צריך שלשה מ"ט משפט כתיב ביה ומי יימר דמזדקקי ליה הני תלתא. גם מ"ש מהר"ם שי"ף דאליבא דר"מ נמי לא מהני אא"כ משום דבידו לפדותה וא"כ משמע דגבי מכירה ל"מ לר"מ. ול"מ הכי בב"מ (דף טז ע"ב) גבי האומר לחבירו שדה זו שאני לוקח לכשאקחנה קנויה לך מעכשיו קנה לר"מ ומבואר שם בתוס' דאע"ג דלא אמר מעכשיו אם לא חזר בו וכ"מ לקמן (דף פ"ב) ע"ש:

17. תוספות מסכת כתובות דף נט עמוד ב ד"ה קונמות קאמרת

קונמות קאמרת כו' - וא"ת א"כ כל אדם יפקיע כל ממונו מבעל חובו על ידי קונם [1] וי"ל דלאו דווקא שעבוד דבעל אלמנה רבנן אלא ה"נ דאלמנה לשעבודא דב"ח כדמוכח בריש המדיר (לקמן ע). דפריך וכיון דמשועבד לה היכי מצי מדיר לה ולימא דמפקע שעבודה ע"י קונם אלא ודאי דאלמנה נמי לשעבודא דאשה וא"ת בפ' אלמנה ביבמות (דף סו: ושם) גבי אצטלא דפרסוה אמיתנא אמאי קאמר רבא קנייה מיתנא הא אלמנה רבנן לשעבודא דאשה וי"ל דדוקא בקונמות אלמנה שלא יפקיע חובו אבל ההיא דפ' אלמנה דנאסר לכל העולם ליכא למיחש להכי ומפקיע מידי שעבוד כמו הקדש והא דאמר בהחובל (ב"ק דף צ. ושם) דעבדי מלוג אין יוצאין בשן ועין לא לאיש ולא לאשה דאלמנה רבנן לשעבודא דבעל אף על גב דשחרור דמי להקדש סבירא ליה

לרבה בפרק אלמנה (יבמות דף סו:) כמ"ד לאשה אבל לא לאיש א"נ ידו עדיפא מידה כיון דאכיל פירות בחייה כדאמרינן בהכותב (לקמן דף פג.).

18. חדושי הרשב"א על מסכת כתובות דף נט/ב

וא"ת כיון דקונמות מוציאינן מידי שעבוד א"כ יכול ליה להפקיע נכסיו מידי שעבוד בעל חוב דאסר להו עילויה ולא שבקת חיי לכל מלוה. [2] י"ל דאין ה"נ אלא דמשמתינן ליה עד דמיתשיל אקונם ופרע ליה, דלא גרע ממ"ד פריעת בעל חוב מצוה דאי אמר לא בעינא למעבד מצוה משמתינן ליה כדאיתא בפרק הכותב (לקמן פו, א). [1] ורבינו הרב נר"ו כתב בשם רבותינו בעלי התוס' ז"ל דאין הלזה יכול לאסור בקונם נכסים המשועבדים למלוה דא"כ נעלת דלת בפני לוויין, אלא אלומי אלמוה רבנן לשעבודיה דמלוה, וכדאמרינן אלומי אלמוה רבנן לשעבודיה דבעל. והא דאמרינן הקדש מפקיע מידי שעבוד לא אמרו אלא במקדיש, שאין הדבר מצוי שיקדישו בני אדם נכסיהם כדי להפסיד לבעל חובם משום הכי לא תקון בה לאלומי לשעבודיה דבעל, אבל לענין קונמות הוצרכו לתקן פן יאסור נכסיו על המלוה שלא יגבה ממנו חובו, ע"כ.

19. שו"ת אבני נזר חלק אבן העזר סימן שלא

(שם) בתוס' ד"ה קונמות קאמרת וא"ת א"כ כל אדם יפקיע כל ממונו מבע"ח ע"י קונם, ונראה דהנה מה שקונם מפקיע מידי שיעבוד היינו משום דאין לו פדיון ומה שאין לו פדיון כתב הר"ן דלא אלים למיתפס פדיונה ומזה נראה דאם אח"כ נעשה קונם כללי דשוב הבע"ח יוכל לגבות ונפקע אז הקונם פרטי, [3] וא"כ יש עצה להמלוה שיאסור הנאתו על הלזה ויהי' הלזה מחוייב לשלם ההנאה:

20. שיטה מקובצת מסכת כתובות דף נט עמוד ב

מתני' ואלו מלאכות וכו'. פירוש מלאכות גדולות שהאשה עושה לבעלה וכן אמרו בירושל' [ה"ו] שבעה גופי מלאכות מנו חכמים והשאר לא הוצרכו חכמים למנותן פי' ששאר מלאכות קטנות שהיא חייבת לו כמזיגת הכוס וחברותיה משאר תשמישין קטנים לא הוצרכו חכמים למנותם דהא פשיטא שהיא חייבת בהן ואפילו הכניסה לו כמה שפחות. הריטב"א ז"ל:

21. שיטה מקובצת מסכת כתובות דף נט עמוד ב

וכתבו תלמידי ה"ר יונה ז"ל וז"ל טוחנת ואופה וכו' וה"ה לישא ותנא טחינה ואפייה וממילא ידעינן הלישה שהיא בנתים ע"כ. ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל אופה. פת ע"כ.

22. רמב"ם יד החזקה הלכות אישות פרק כא

(יב) ילדה תאומים אין כופין אותה להניק שניהם אלא מניקה אחד ושוכר הבעל מניקה לשני הרי שרצת האשה להניק בן חבריתה עם בנה הבעל מעכב ואינו מניחה אלא להניק בנו בלבד:

23. מגיד משנה על הלכות אישות פרק כא הלכה יב

ילדה תאומים וכו'. ירושלמי הביאור בהלכות מניקה את בנה אמר ר' חגי לא אמרו אלא בנה הא תאומים לא ע"כ:

24. שיטה מקובצת מסכת כתובות דף נט עמוד ב

הא דתני ר' חייא אין אשה אלא ליופי. פירשו בתוספות שלא בא אלא למעט מלאכות שמכחישינן יפיה כגון אופה ומבשלת ומניקה הא שארא עבדא שלא תבא לידי זמה. הריטב"א ז"ל.

25. הפלאה על כתובות דף נט/ב

ועיקר מילתא דר' חייא נראה דכיון למה דאמר ר' חייא ביבמות דף ס"ג שמגדלות בנינו ומצילות אותנו מן החטא והיינו לבנים וליופי כדי שלא יתן עינינו באשה אחרת. וק"ל:

26. בן יהודע על כתובות דף נט/ב

אין אשה אלא ליופי וכו'. אין הכונה שהאדם ישא האשה בשביל היופי, אלא הכונה כל הקפדתה ורעיונה הוא לשמור היופי שלה, שלא תכחיש יופיה, וכל דבר שגורם להכחיש יופיה בורחת ממנו ומקפדת עליו, וכן הענין בבנים ותכשיטין, ולכן כל מלאכות שהם מכחישים היופי שלה, או מעכבים עיבור שלה, או מונעים אותה מתכשיטין שלה, יכולה להשמט מהם, כי אדעתא דהכי לא נשאת לו:

והנה הבונה הקשה, הוה ליה לערבנהו אין אשה אלא ליופי ובנים ותכשיטין, ע"ש. ונ"ל בס"ד קושיא זו מעיקרא ליתא, כי ברייתא זו דתני ר' חייא הביאה מסדר התלמוד כאן בקיצור, ועיקרה היא הובאה בגמרא דתענית דף ל"א [ע"א], תנו רבנן יפיות שבהן מה היו אומרות תנו עיניכם ליופי, שאין האשה אלא ליופי, מיוחסות שבהן מה היו אומרות תנו עיניכם למשפחה, לפי שאין האשה אלא לבנים, מכוערות שבהן מה היו אומרות קחו מקחכם לשם שמים, ובלבד שתעטרונן בזהובים, עד כאן. נמצא ג' דברים דנקיט הכא כל דבר אחד מהם יוצא מכת אחת, ומה דאמר הא לא אמר הא, ומסדד תלמוד ליקט ג' דברים מתלת בבי.

27. דף על הדף מסכת כתובות דף נט עמוד ב

בגמ': אין אשה אלא ליופי. על פי דברי הגמרא אלו ביאר הגאון ר' חיים קנייבסקי שליט"א בספרו טעמא דקרא לפרשת ויחי, הא דאצל יעקב אבינו כתיב (בראשית מז, כח) "ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה", והיינו שנכתב כך ב' פעמים שנה, ואילו אצל שרה כתיב (שם כג, א) "מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים" והיינו ג' פעמים שנה.

אך לפי דברי הגמרא כאן מיושב, דהרי אצל שרה דרשו חז"ל והובא ברש"י בת ק' כבת כ' לחטא ובת כ' כבת צ' ליופי, וא"כ ביעקב אבינו דלא שייך יופי, דאין יופי אלא בנשים, א"כ יש לדרוש רק דרשא אחת לגבי חטא וע"כ שפיר נכתב רק פעמיים שנה לומר שארבעים ומאת שנים כבת ז' לחטא. אך הקשה שם, דאצל אברהם אבינו ג"כ לא שייך יופי, ואעפ"כ נכתב ג' פעמים שנה, דכתיב (שם כה, ז) "מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים", ודרשו חז"ל כך על חטא, בן ק' כבן ע' ובן ע' כבן חמש בלא חטא. עיין שם.

28. חדושי הרשב"א על מסכת כתובות דף נט/ב

גמ' המדרת שלא להניק את בנה ב"ש אומרים שומטת דד מפיו. קשיא לי האי נודרת היכי דמי, אי בנודרת ממש שלא להניק אינו נדר דאין הנדרים חלים על דבר שאין בו ממש וכל אעשה ולא אעשה דבר שאין בו ממש הוא. ועוד דאין נדר אלא באוסר חפצא אנפשיה, ואי באוסרת על נפשה פירות אם תניק, לב"ה נמי תניק ויפר לה משום נדרי עיניו נפש, ואי באוסרת הנאת הנקה על בעלה הא תניא (נדריים לח, א) המודר הנאה מחבירו זן את אשתו ובניו ובנותיו ואמרינן עלה ואעפ"י שחייב במזונותיה. [1] וי"ל מאי נודרת נשבעה ולא דק, וכאותה שאמרו (שם ת, א) האומר אשנה פרק זה נדר גדול נדר לאלקי ישראל. [2] עוד י"ל דבנודרת ממש ואוסרת הנאת הנקתה על בעלה, והא דתנן זן את בניו התם בון מדעת עצמו ומשום דאינו אלא כמכריח ארי מנכסיו וגרמת הנאה בלחוד היא, אבל הכא בדניו כפיה איירינן וכדתיבא ב"ה אומרים כופה ומניקתו, ובכי הא ודאי אסור, דהתם הא משמע דאפילו בון מדעת המודר ובשליחותו אסור משום דשליחותיה קא עביד, וכדמוכח התם בריש פרק אין בין המודר (לה, א), וכ"ש הכא שהבעל כופה להניק. ולהאי טעמא ה"נ אילו רצתה להניק מדעת עצמה מותר, והא דקתני שומטת דד מפיו אילו רצה הבעל לכופה קאמר:

29. הפלאה על כתובות דף נט/ב

שם בגמרא ואם נתגרשה אינו כופה. לכאורה הוא מלתא דפשיטא טובא דמה"ת תתחייב להניק ודוחק לומר דנקיט משום סיפא דאם היה מכירה וכו'. ונראה דקמ"ל לדיוקא דאינו כופה. אבל איסורא ליכא אם רוצה להניק דכיון דבשעת הנדר לא חל אפילו נתגרשה אינו חל דה"ל דבר שלב"ל והיינו כמ"ק דר"י בן נורי לעיל דף נ"ט ע"א כמ"ש הר"ן בנדריים דטעמיה דת"ק משום דה"ל דבר שלא בא לעולם משום דכיון דאלמוה לשיעבודא כל זמן שהיא תחת בעלה ה"ל דבר שלא בא לעולם וה"נ הכא.

30. ריטב"א על כתובות דף נט/ב

לימא מתניתין דלא כבית שמאי דתניא נדרה שלא להניק כו'. פירוש לאו דוקא נדרה שלא להניק דהא נדרי איסור איסור חפצא נינהו ולא חיילי באעשה ולא אעשה [3] אלא משכחת לה כגון שאסרה על בעלה דדיה להנאת

חלבה, ומיהו קשיא לן למאי דדחינן בסמוך דאפילו תימא בית שמאי והכא משום דקיים לה איהו והוא נתן אצבע בין שיניה, אמאי שומטת דד מפיו דהא כיון דמדורו בית שמאי דהיא משעבדא ליה לא חייל נדרה, והויא לה כאומרת הנאת תשמישי עליך שכופה ומשמשתו ואע"ג דשמע וקיים לה בתר הכי דכשהוציאה נדרה מפיה לא היה כח בידה לאסרה עליו. וי"ל דלתירוצא דלקמן סבירא לן שנדרה שלא תאכל פרי ידוע אם תניק את בנה דהא ודאי חייל נדרה אאותו פרי אם תניק ולבית שמאי דאמרי כיון דקיים לה איהו הוא נתן אצבע בין שיניה שומטת דד מפיו כדי שלא תאסר בפרי ההוא, ולבית הלל היא נותנת אצבע בין שיניה ומניקה את בנה ותהא אסורה אאותו פרי או תצא בלא כתובה:

31. שיטה מקובצת מסכת כתובות דף נט עמוד ב

ואיכא למידק בעיקר שמעתין טובא חדא מאי קא מתמה לימא מתני' דלא כב"ש ויהיה כן הרי ב"ש במקום ב"ה אינה משנה וכ"ש דהך מתני' אתיא דלא כר' חייא וכדאמרינן לעיל מתני' דלא כר' חייא ולא מתמהינן ולא מידי. ועוד אי פליגי ב"ש וב"ה אי משועבדת האשה להניק אי לא למה להו לאפלוגי בענין נדר ונפלגו להדיא בהנקה ולימא ב"ש אומר' אינה מניקה וב"ה אומרים מניקה וכדפריך בכיוצא בזה ונפלגו בכתובה. ועוד למה ליה סיפא נתגרשה ואינו כופה דלא שייך מידי לענין קושיין דלכ"ע הכי הוא דינא ואף על גב דתריצנא לה לעיל מתרצא שפיר. ועוד כיון דידע הא דתניא להדיא ב"ש אומרים אינה מניקה למה ליה לאהדורי בתר ברייתא סתמא דסביל פירושיה ה"ל לאתויי מיד הא דתניא להדיא ואפשר דאגב בעי לפרושי אידך ברייתא דבהכי פליגי והכין אורחא דתלמודא ודוחק. ...

32. דף על הדף מסכת כתובות דף נט עמוד ב

במשנה: שהבטלה מביאה לידי שעמום כו'.

עפי"ז יסוד זה מבאר המלבי"ם לישנא דקרא בקללת אדם הראשון (בראשית ג' ל"ז) "ולאדם אמר כו' ארורה האדמה בעבורך" וגו'. ולכאן' קשה, דעל פי כללי הדקדוק הול"ל ארורה האדמה בגללך, שבגלל משמעו פועל יוצא מהסיבה הקודמת, משא"כ בעבורך משמעו לצרכך ולתועלתך. ומבאר שאחר שאכל מעץ הדעת, אם ימצא מזונו וטרפו בנקל, אז ישתעמם מהבטלה וזה מוליד תאוות ורצונות רעות.

לכן "בעבורך", לטובתך ולהנאתך ארורה האדמה, ובעצבון תאכלנה כל ימי חיך, וטובה יגיעת מלאכה שמשכחת עון, ואין לו פנאי להרהורי חטא ועון.

נעשה ונשמע' ❧ ————— • אז ישיר ❧ קכו

מה היתה כוונת משה רבינו בתפילה זו.

❧ חלות חיוב 'נעשה ונשמע'

בני ישראל התחייבו, לכאורה, לקבל על עצמם עול תורה ומצוות כשאמרו 'נעשה ונשמע', ואמירה זו היא אמירה מחייבת ממנה אי אפשר לחזור. אך יש להקשות שהרי אין תוקף בדין תורה להתחייבות באופן זה, וכפי שפסק הרמב"ם (פי"א מהל' מכירה) שאין אדם יכול לחייב עצמו בדבר שאין לו קצבה, וז"ל:

חייב עצמו בדבר שאינו קצוב כגון שאמר הריני חייב לזון אותך או לכסות חמש שנים אע"פ שקנו מידו לא נשתעבד שזו כמו מתנה היא ואין כאן דבר ידוע ומצוי שנתנו במתנה וכן הורו רבותי.

וכן הקשה הבית הלוי (שמות י"ט), וז"ל:

והנה ידוע דעת הרמב"ם (הלכות מכירה פי"א הלכה ט"ז) דהמחייב עצמו בדבר שאינו קצוב לא חל עליו החיוב והשיעבוד כלל ואם יקבל בקנין אגב סודר שהוא יהיה מחוייב לעשות כל מה שיצוה עליו חבירו לא חל עליו החיוב כיון דבעת הקבלה לא ידע מה שיאמר לו פלוני. וא"כ ישראל שקיבלו על עצמם החיוב קודם שידעו הפרטים לכאורה היאך חל עליהם החיוב (וכבר ראיתי שהעיר בזה בחיבור אחד ושכחתי שמו) ובפרט על תושבע"פ שהיא בלא סוף וכמבואר היאך יחול החיוב.

כלומר, ע"פ דין תורה אין קנין התחייבות חל על דבר שאינו קצוב, וא"כ יש להקשות כיצד התחייבו בני ישראל בכל התורה כולה כשאמרו 'נעשה ונשמע', כיון שלפני שידעו בני ישראל את פרטי המצוות נחשב לגביהם כדבר שאין לו קצבה, ולפי דין תורה אינו חל.

בוודאי ובוודאי שחובה לשמור את התורה עצמה, בשלמותה, בארון העדות לכשתיכתב⁷.

❧ ב. 'נעשה ונשמע' – קנין הגוף

מהלך נוסף בביאור מהות ההתחייבות שבאמירת 'נעשה ונשמע' נמצא בדרשות הבית הלוי (דרוש י"ז), ויסוד הדברים נאמרו ביישוב הקושיא, כיצד חלה ההתחייבות שבאמירת 'נעשה ונשמע' כיון שהם התחייבו בדבר שאין לו קצבה, וז"ל:

והענין נבאר על דרך הדרוש דהנה ישראל אמרו במתן תורה כל אשר דבר ה' 'נעשה ונשמע' וקיבלו על עצמם לקיים התורה וכל מצותי גם קודם שידעו כל פרטי התורה והמצוות מה הם... והנה יש להבין דידיע דעת הרמב"ם דהמחייב עצמו בדבר שאינו קצוב אין החיוב חל עליו כלל ואם יקבל אדם על עצמו בקנין אגב סודר לעשות כפי אשר יאמר פלוני לא יחול עליו חוב כלל כיון דבעת קבלתו לא ידע מה שיאמר פלוני והוי דבר שאינו קצוב וא"כ ישראל שקיבלו על עצמם קודם שידעו הפרטים לכאורה האיך יחול עליהם החוב.

וביאר הבית הלוי שההתחייבות של 'נעשה ונשמע' באמת נחשבת כדבר שאין לו קצבה, ואם בני ישראל היו מתכוונים לחייב את עצמם בכל חיובי התורה רק באמירת 'נעשה ונשמע' לא היתה חלה ההתחייבות כיון שהיא דבר שאין לו קצבה, אלא שב'נעשה ונשמע' התכוונו להקנות את עצמם לעבדים. אדם יכול להקנות את עצמו לחברו לעבדות ואין זה

'נעשה ונשמע' ❧ ————— ❧ אז ישיר ❧ קלה

נחשב כדבר שאין לו קצבה כיון שמקנה את גופו, ואח"כ מחויב הוא לקיים ככל אשר יצווהו האדון. אמירת 'נעשה ונשמע' היא קבלת עול מלכותו יתברך שישראל נעשים עבדיו והוא נעשה להם לאדון, וממילא מאותו הזמן ואילך מחויבים הם לקיים את כל חלקי התורה ללא שום אפשרות לטעון שההתחייבות היא דבר שאין לו קצבה, וז"ל:

והנראה דקושיא מעיקרא אינה, דהרי ודאי דאע"ג דס"ל להרמב"ם דאם מקבל על עצמו להתחייב בכל מה שיאמר לו חברו דלא חל החיוב עליו מ"מ הרי גם הוא מודה דיכול אדם למכור עצמו לעבד והרי ג"כ מחויב לעשות לרבו כל מה שיצווהו והחילוק בזה פשוט דהמקבל על עצמו בחיוב לעשות מה שיאמר הרי עיקר הקבלה על עצמו הוא החיוב דהרי גופו לא הקנה לחבירו ונמצא דהחיוב הוא דבר שאינו קצוב אבל המוכר עצמו לעבד אינו מקבל על עצמו חיוב רק מקנה גופו לרבו וזה יכול להקנות וכיון דנעשה הגוף של רבו הרי ממילא מחויב לעשות כל מה שיצווהו רבו כיון דגופו של רבו זה פשוט וברור וזה ה' כוננת ישראל באמרים 'נעשה ונשמע'.

והוסיף הבית הלוי שזו כוננת חז"ל כשדרשו 'והייתם לי סגולה מכל העמים' שתהיו קנויים לי, שבזה שונים בני ישראל מכל האומות שישראל הקנו את גופם להקב"ה ובה נהיו מיוחדים ומובדלים מכל האומות שלא הקנו את גופם ומחויבים בשבע מצוות בני נח כחיוב חיצוני בלבד⁸.

קלח ❧ אז ישיר • ————— ❧ מאמרי מתן תורה

שנתחבר עממם והם מקדשים אותו נתקדש גם הוא בקדושתן של ישראל וכמו כלי שרת שכל הבא אל תוכו על דעת שיתקדש נעשה קודש וכמו שהסביר לה המדרש האיך ישראל מקדשים החודש... הרי נתברר לנו דבמתן תורה זכו להתקדש בקדושת הגוף עד שיכולים לקדש גם לאחרים.

כלומר, בהקדש ישנם שתי דרגות של קדושה, קדושת דמים וקדושת הגוף, וקדושת הגוף חשובה יותר שכן בקדושת הגוף עצם הגוף עצמו קדוש, לעומת קדושת דמים שהקדושה נתפסת בשווי החפץ ולא בעצמות החפץ. [קדושת הגוף היא קדושה בעצם החפץ, לעומת קדושת דמים שהיא נובעת מהבעלות של הקדש על החפץ. מעלת קדושת הגוף היא שהכלי שרת מקדש את מה ששמים בו והקדושה אינה פוקעת מהכלי על יד מעילה, מה שאין כן בכלי הקדוש בקדושת דמים שאינו מקדש את מה ששמים בו וקדושתו פוקעת כשמועלים בו ויוצא לחולין].

ובמדרש מבואר שבני ישראל נמשלו לכלי שרת הקדושים בקדושת הגוף, ומקור קדושה זו הוא במה שהקנו את גופם להקב"ה. מעלת קדושת הגוף שבבני ישראל מוצאת ביטוי בהלכות גירות שהגר שנתגייר בינו לבין עצמו אינו גר, שכן צריך להתגייר בפני שלשה מישראל. הטעם לזה הוא שגר המתגייר בנוסף לקבלת עול תורה ומצוות חפץ להתקדש בקדושת ישראל, וכמו שכלי שרת מקדשים את מה ששמים בהם, כן הוא בתהליך הגירות שהגר מתקדש בקדושת ישראל על ידי שלשת הישראלים שהם בית דין. הקדושה לה זכו בני ישראל במתן תורה היא קדושת הגוף, היכולה לקדש אחרים, וזכו לקדושה זו מחמת שהקנו את גופם וכפי שנתבאר¹.

קמ ❧ אז ישיר • ————— ❧ מאמרי מתן תורה

כלומר, כוונת משה רבינו בטענתו היתה שאין ראוי לכעוס על בני ישראל כיון שגופם קנו להקב"ה, וקדושתם קדושה עולמית היא שאין ישראל יכולים לאבד מקדושתם, ואפילו כשחוטאים פעמים רבות אין מאבדים מקדושתם מאומה [וכמו קדשי הגוף שאין יוצאים מקדושתם ע"י מעילה, ויש בהם מעילה אחר מעילה], וממילא אין כל טעם לכעס זה כי אין כל שינוי בקשר שבין ישראל לאביהם שבשמים, ובני ישראל נשאו 'עמך', וע"כ ביקש משה שהקב"ה יעביר את כעסו ויסלח לבני ישראל.

ומסכם שם הבית הלוי את מעלת הקנאת הגוף בשעת מתן תורה, וז"ל:

ועכ"פ נתבאר מדברינו דישראל בשעת קבלת התורה זכו לשלשה דברים במה שהקנו גופם לעבודתו מצוים הם על קידוש השם מה שאין כן בנח, שנית דע"ז נתקדש גופם בקדושת הגוף ויכולים לקדש גם אחרים הנתחבר להם ועי"כ היו יכולים לקבל גרים מאוה"ע שיתקדשו גם הם בקדושת ישראל, שלישית דקדושת ישראל אינו נפקע מהם לעולם על ידי שום עון וחטא ונשארים בקדושתם לעולם ואף על פי שחטא ישראל הוא ועי"ז בנקל להם להיות בעלי תשובה ומיד כששב הקדוש ברוך הוא מקבלו וכמאמר הכתוב פ' נצבים כי קרוב אליך הדבר מאד בפיו ובלבבך לעשותו ולפי פירוש של כמה מהראשונים קאי פסוק זה על מצות תשובה כי קרובה היא מאד לאיש הישראלי.